

Tempelhof esete Berlinnel

Tosics Iván

Az alábbi történet egy 2014-ben tartott helyi népszavazás kapcsán a demokrácia dilemmáiról szól. Hogyan lehet helyi ügyeket felvetni, megvitatni és eldönteni úgy, hogy a döntés a lehető legtöbbeket kielégítse (tudvalévő, hogy egyszerre mindenkinek megfelelni nem lehet...)

Esti kép sétálókkal, a már kiürített repülőtéren

Berlinben a 2000-es évek elején úgy döntöttek, hogy új repülőteret építenek. A döntéshozatali folyamatban feltételként kikötötték, hogy a meglévőket (Tempelhof és Tegel) be kell zárni. Furcsa módon ez a bezárás – az egyik elemét tekintve – korábban történt meg, mint a megnyitás: Tempelhof 2008. október 30-án leállt, s az új, a Berlin-Brandenburg International még ma sem üzemel, ezért aztán Tegel-t már nem is lehetett bezárni – hogyan is nézne ki egy 3,5 milliós metropolisz, amelyben csak bezárt és még meg nem nyitott légitársaságok vannak?

A helyi népszavazás általában demokratikus döntéshozatali eszköznek tűnik mindenütt a civilizált világban. A berlini szenátus 2008 áprilisában szervezte meg Tempelhof ügyében. Habár a voksolók hatvan százaléka ellenezte bezárását,

a város nem fogadta el az eredményt, mivel a részvételi arány nem érte el az előírt minimumot (amely 2008-ban a szavazásra jogosultak tizenöt százaléka volt).

Színre lép az „ingatlanfejlesztés”

A 2008. áprilisi akció idején sokan elmondták, hogy egy Berlin nagyságú város megengedhetné magának, hogy két repülőtere legyen (Londonban még a City Airport-ot is megtartják, a másik négy repülőterét mellé...). Németország azonban más: ha itt egy döntés megszületett, akkor ezt komolyan veszik. Tempelhofon a jövőre nézve semmilyen repüléssel kapcsolatos tevékenységet nem engedélyeztek, még azt sem, hogy olyan új szolgáltatások (például klinika vagy wellness center) települjenek ide, amelyek kapcsán egyes gazdagabb kliensek magánrepülővel érkezhettek volna a területre.

2010 májusában a volt repülőter területét megnyitották a közönség előtt: közpark formájában. A „Tempelhofer Freedom” 350 hektáros terület (nagyjából akkora, mint a New York-i Central Park), természetvédelmi, szabadidős és egyéb innovatív tevékenységek számára kínálja felületét. Mára sokaknak kedves helye lett.

Néhány csendes évet követően 2013-ban a főpolgármester új ingatlanfejlesztési elképzelésekkel állt elő. Miért maradjon üresen egy ilyen nagy és kihasználatlan hely a város közepén? Megvásárolták a területet a német szövetségi kormánytól azzal, hogy egy részét gazdaságfejlesztési övezetté alakítják. Sőt mivel Berlin évente körülbelül ötvétezer új lakossal bővül, a lakáshiány, a megfizethető lakások szűkössége és az emelkedő bérleti díjak problémáit is kell kezelnie. Ahogyan Berlin vezető várostervezője mondta egy interjúban: „Szükségünk van új lakások és gazdasági terek kevert kialakítására. Ha Tempelhofon nem tudunk építeni, akkor a fejlesztések kijebb kell megvalósuljanak, és az embereknek többet kell majd utazniuk a munkahelyükre. Ez az első alkalom az utóbbi tíz évben, hogy az önkormányzatnak van költségvetési fedezete új, megfizethető lakások építésére, de nincsen területe ezek elhelyezésére.”

A javasolt új fejlesztés tartalma 4700 lakás, kereskedelmi és irodai terek, valamint iskolák és egy nagy nyilvános könyvtár. Mindez 120 hektárt foglalt volna el a 350-ból – a fennmaradó rész park maradt volna. A szenátus javaslata az új lakások egy részénél a hat és nyolc euró közötti négyzetméter-árat jelölte meg, ami ebben a világvárosban meglehetősen alacsony. A javaslatot támogatták a hatalmon lévő politikai pártok, az építőipar, a lakástársaságok és sok más fontos közszereplő is.

Győz az ellenállás

Berlinben nagy hagyománya van a lakossági kezdeményezéseknek egy-egy ilyen elképzelés támogatására – vagy éppen megakadályozására. Ebben az esetben nagyon gyorsan létrejött a „100% Tempelhofer Feld” kezdeményezés azzal a céllal, hogy

A könyvtár terve (Miebach Oberholzer Architekten – Zürich)

megvédje a területet, a parkot. Az igen vegyes összetételű csoport (ellenzéki politikai, környezetvédelmi, civil szereplők) fő érve az volt, hogy a szenátus által felvetett problémák ugyan reálisak és megkérdőjelezhetetlenek, de ezeket egész Berlin szintjén kell innovatív stratégiákkal megoldani, nem pedig közvetlenül összekötni Tempelhof ilyesféle hasznosításával. Egyértelmű lakhatási stratégiát is követeltek: „Az akarjuk, hogy lakáspolitikánk kevésbé az új építésekre összpontosítson, sokkal inkább foglalkozzon a meglévő lakásokkal” – nyilatkozta a mozgalom egyik vezető aktivistája. Azzal érveltek, hogy sok az üres ingatlan Berlinben.

Más típusú ellenérvek is felmerültek. A fejlesztés tönkretenné a terület történelmi-szimbolikus értékeit, károsítaná a környezetet, és a rövid idő alatt kialakult, egyedülállóan vonzó „városi játszóteret”. A környezetvédők azt is állították, hogy a „zöld tüdő” felszámolása nyomán nőni fog a levegő hőmérséklete. Továbbá hogy a terület nyolcvan védett vadon élő állatfaj kijelölt menedékhelye lett – mi lesz ezekkel a madarakkal, méhekkal, rókákkal? Van továbbá rengeteg berlini, akik úgy gondolják, hogy ez a nyitott, szabályozatlan hely tökéletes terep futni, gyalogolni, biciklizni, gördeszkázni. „Itt mindenki a maga módján használja a területet. Ez nem csak gördeszkázókat, kerékpárosokat és barbecue-készítőket, illetve motorosokat jelent. Én láttam imádkozó muzulmán embereket is itt. Ilyet még soha nem láttam más parkokban” – olvashattuk egy másik aktivistától. Köreik szerint Tempelhof egyre több berlini számára szimbolikusan a szabadságot és demokratikus döntéshozatalt jelenti a politikai és kulturális elnyomás elleni harcban.

A „100% Tempelhofer Feld” polgári kezdeményezés 2014. januárjában 185.328 érvényes támogatói aláírást gyűjtött, valamivel többet a helyi népszavazás kötelező kiírásához szükséges minimumnál (ami hét százaléka a választásra jogosultaknak, azaz 174.117 aláírás). A következő lépés nehezebbnek tűnt, ugyanis a voksolás sikerességéhez előírt minimális részvételi arány mértékét 2008 óta a jogosultak 15 százalékáról 25-re emelték. Nagy szerencse, hogy a helyi népszavazást a 2014 májusi európai parlamenti választásokkal együtt szervezték meg. Így végül Berlin 2,5 millió választópolgárának majdnem a fele voksolt Tempelhof kérdésében is. Csaknem 65 százalékuk elutasította a város ingatlanfejlesztési javaslatát, a támogatók aránya csak 18,8 százalék volt.

Életkép a hasznosítás műfajairól

Ez az eredmény Berlin főpolgármesterének, Klaus Wowereitnek súlyos vereséget jelentett. Az eredmény közzététele után egy interjúban elmondta: „A Tempelhofer Feld esetében nem egy építési projekt, hanem a város jövője volt a tét... évente 50.000 új lakos érkezik Berlinbe, viszont a város beépíthető területei csökkennek. A berliniek szeretnék megfizethető lakásokat – de nyilvánvalóan nem a saját szomszédságukban.” A projekt elutasítása tehát azt jelenti, hogy a tervezett lakásokat és egyéb funkciókat máshol kell megépíteni, míg a Tempelhof park belátható ideig megmarad mai állapotában.

Az olvasónak az lehet az érzése, hogy nem könnyű értékelni azt, mi történt, miért így történt, és milyen következmények várhatóak. Valóban sok és igen különböző értelmezés lehetséges:

- a helyi demokrácia győzött a hagyományos, felülről diktált tervezéssel szemben
- jól szervezett helyi érdekcsoportok győztek a szélesebb közérdekkel szemben
- középosztálybeli csoportok győztek a bevándorlókkal, kisebbségekkel és a szegényekkel szemben (kutatások szerint Tempelhof zöld területét túlnyomórészt középosztálybeli emberek és családok használják, a bevándorlók és a közeli török csoportok alig, mert a terület számukra túl nagy és túl nyitott, nincsenek fák, nem tudnak elkülönülni)
- környezetvédők győztek a társadalom alapvető szükségleteit hirdetőkkal szemben (a tervezett állami funkciók nem könnyen építhetők meg a város más részein)

A fentiekből talán levonható az a következtetés, hogy a helyi népszavazás, mint sokak által a legdemokratikusabbnak tekintett részvételi forma esetenként antidemokratikus döntésekhez vezethet, mivel olyan emberek uralhatják a szavazást, akik érdekeltek a területen, aktívak, és erős érdekcsoport mozgósítása befolyásolja őket. Ennek megfelelően az is megállapítható, hogy a „szakértők” szerepe nem mindig negatív, esetenként jobban képviselhetik a közérdeket, amelyet formális demokratikus eszközökkel nehezebb megvalósítani.

Kellene egy koncepció

Bármelyik értelmezés is volna a szimpatikusabb az olvasónak, legalább két nagy kérdés megmarad: hogyan lehet Berlin la-

káskrizisét kezelni a jövőben? Hogyan lehet a polgárokat hatékonyabban bevonni a nagy projektekről szóló tárgyalásokba?

A berliniek erősen hisznek a demokráciában, és a legtöbbjük gondolkozása környezet- és társadalom-tudatos. Így a történetek megértéséhez mélyebb összefüggéseket kell keresni. Ebben segíthet az alábbi néhány gondolat, amelyek a történéseket szorosan követő helyi megfigyelőktől származnak.

Nem maguk a javasolt fejlesztési tervek voltak rosszak, hanem az, ahogyan ezeket bemutatták, továbbá az önkormányzat és a fejlesztők hozzáállása. A tervezett állapotokat felvillantó rajzok igényes épületeket mutattak, egy potenciálisan igen költséges könyvtár-épületet, és egyáltalán nem megfizethetőnek tűnő lakásokat. Az egyik

NGO a tárgyalások folyamán azt javasolta, hogy ültessenek fákat azon a határvonalon, amelyen túl a zöldterület az ígéretük szerint örökre zöld maradt volna, de ezt az önkormányzat elutasította azzal, hogy „fontos a rugalmasság”. Ez széles körben bizalmatlanságot keltett, sokan kezdték úgy gondolni, hogy a város tervei nem kellően átláthatóak.

Innen már csak egy lépés, hogy arról beszéljünk: „...általános bizalmi válság van a kormányzat és kapcsolódó gazdasági csoportok, valamint egy egyre nagyobb lakossági csoport között, amely elvesztette a hitét abban, amit a kormányzat szükségesnek és a lakosság érdekében állónak hirdet”. Ezek Thomas Knorr-Siedow, egy berlini kutató szavai. Zárógondolatként megint őt idézem: „A város saját szóhasználatában a sokszínűséget, demokráciát és lakossági részvételt hangsúlyozza. De sok ember kirekesztve érzi magát. Egyrészt ott vannak a szegények és azok, akik nem tudják tartani pozícióikat a társadalom és térszerkezében. Másrészt ott van a fiatalok, magasan képzettek növekvő kreatív osztálya, amely a város fejlődésének motorja, de rendkívül bizonytalan gazdasági körülmények között él. Mindezek fényében szükség lenne a befogadó fejlődés és a társadalmi részvétel egy új elméleti koncepciójának kidolgozására.”

Gondolkodjunk együtt Thomas Knorr-Siedowval, milyen kellene hogy legyen ez a koncepció? ●

Makett a tervezett beépítésről

